

*Kulturowe uwarunkowania oraz efekty
tworzenia klimatu innowacyjnego w
tradycyjnym regionie przemysłowym
na przykładzie województwa śląskiego.*

Małgorzata Suchacka

Uniwersytet Śląski w Katowicach

SEMINARIUM – 15 kwietnia 2010

Główne cele i pytania prezentacji

- Wpływ innowacji na życie społeczne
 - Nauka, i życie gospodarcze
 - Kultura regionu
- Aspekty regionalnej kultury a innowacje

Syndrom śląskiej kotwicy

- Zespół zjawisk, które na dzień dzisiejszy nie znajdują sprzyjających okoliczności zewnętrznych, żeby stać się twardym umocowaniem, bazą na której można będzie budować przewagę nad innymi regionami w Europie.
- Jednocześnie uwarunkowania klimatu innowacyjnego regionu

Plan prezentacji

- Centralne pojęcia: innowacje, klimat innowacyjny, region i organizacje uczące się.
- Ramiona śląskiej kotwicy
- Przykładowe efekty przemian wynikających z tworzącego się klimatu innowacyjnego w regionie.

innovatio – odnawiać, ulepszać

- Znaczenie innowacji dla rozwoju społeczeństw
- Znaczenie innowacji w przedsiębiorstwach (Schumpeter)
- Organizacje uczące się (Senge)

Innowacja

jako *genius loci* regionu

- *Region uczący się* - Richard Florida,
- Znaczenie uniwersytetów i placówek naukowo- badawczych - Daniel Bell, Richard Florida,

Innowacja

jako *genius loci* regionu

- Organizacje uczące się a czynniki regionalne - (Langendijk)
- Działania innowacyjne małych i średnich przedsiębiorstw (Pfirmann).
- Kapitał społeczny, zarządzanie i edukacja na poziomie regionalnym (Osborne, Sankey, Wilson).
- *Regionalny paradoks innowacyjny* - powiązanie czynników regionalnych z działaniami innowacyjnymi przedsiębiorstw (Oughton, Landabaso, Morgan).

Inne cechy regionu uczącego się

- *Klasa kreatywna* - naukowcy, inżynierowie, architekci i projektanci, pisarze, artyści, muzycy, inni pracownicy wolnych zawodów
- *Instytucjonalna gęstość* (Asheim) - skomplikowana struktura współpracujących instytucji obejmująca władze na różnych szczeblach, świat gospodarczy, kulturalny i społeczny.

Kultura innowacyjna, klimat innowacyjny

- Kultura innowacyjna - kultura firmy, która buduje swoje wartości i normy wokół celów związanych z podejmowaniem ryzyka (Lidia Zbiegień – Maciąg)
- Zasadnicza różnica pomiędzy klimatem i kulturą organizacyjną polega na subiektywności i obiektywności tych zjawisk
- Klimat innowacyjny - połączenie jednostkowych reinterpretacji dominujących wartości sprzyjających innowacjom, rozwojowi i podejmowaniu ryzyka.
- W kontekście regionalnym ujęcie to będzie po prostu szersze i będzie obejmowało cały region, bądź wysepki – enklawy nowoczesności w ramach szerokiego regionu.

Kotwica regionalna – uwarunkowania klimatu innowacyjnego

- Kotwica - twarde umocowanie czy spowolnienie ?
- Budowanie na solidnych wartościach, czy wartości - powodem opóźnienia?
- Spowolnienie rozwoju - wynikiem niepoprawnych zaszłości i zbyt restrykcyjnego przestrzegania panujących norm?

Ramiona śląskiej kotwicy

1. uwarunkowania historyczne,
2. wielokulturowość regionu,
3. monokultura gospodarcza,
4. aktualne uwarunkowania polityczne,
5. mentalność mieszkańców i jakość życia.

Uwarunkowania historyczne - 1

- zmiany w formalnej przynależności państwowej, rozmaite podziały terytorialne i różne formy budowy życia regionalnego i narodowego,
- walka rządów z mniejszościami narodowymi, etnicznymi i religijnymi,
- położenie na styku kultur i na terytorium częstych konfliktów nie sprzyjało budowaniu tolerancji dla innego,
- utrudniony dostęp rdzennych mieszkańców do władzy, która zmieniała się na przestrzeni lat nie dając poczucia stabilności,
- brak aktywnej i stabilnej regionalnej elity,
- brak zaufania do jakiejkolwiek władzy,
- exodus jednostek kreatywnych, szczególnie w momentach kryzysowych.

Uwarunkowania historyczne - 2

- wiek XIX i przełom wieków XIX i XX - gwałtowne uprzemysłowienie i napływ niemieckich specjalistów, kadry technicznej i kupców głównie żydowskiego pochodzenia – dały podstawy do tworzenia się najbardziej pierwotnych fundamentów regionu uczącego się.
- 12 Noblistów na Śląsku (Górny i Dolny)
- współegzystencja lokalnych społeczności mimo istniejących podziałów na tle religijnym, kulturowym i narodowym.

Wielokulturowość regionu

- Śląska jako rodzaj narożnika i „od wieków dzieli los wszystkich narożników, że się mianowicie o nie zawadza i w nie uderza.” (Szramek 1934:84).
- Charakter ludzi pogranicza - pionierzy innowacji, bez lęku poznający Nowe.
- Niesprzyjające szablone myślenia o Ślązakach, - jako o osobach z niskim wykształceniem i niezbyt wyrafinowanym postrzeganiem świata.
- Nowe perspektywy budowania czegoś na bazie wielokulturowości jako siły regionu – np. bezproblemowa akceptacja przez pracowników - mieszkańców Tychów - nowych wzorów kulturowych, jakie przynieśli ze sobą inwestorzy południowo - afrykańscy, francuscy czy japońscy w zakresie zarządzania, podejścia do pracy i pracowników.

Monokultura gospodarcza i aktualne uwarunkowania polityczne -1

- Stary region przemysłowy - wysoce zurbanizowany i naznaczony charakterem ciężkiego przemysłu, z dominującym górnictwem węgla kamiennego efektem przemian w XX wieku
- Koniec XX wieku - efekty monokultury i kolonizacji wewnętrznej - zanieczyszczenie powietrza, zniszczenie krajobrazu i środowiskowa degradacja, niska jakość życia mieszkańców.

Monokultura gospodarcza i aktualne uwarunkowania polityczne -2

- Próby ekspansji motokapitałów w kierunku doliny motoryzacyjnej - spore inwestycje producentów Fiata czy Opla, a za nimi innych partnerów (Delphi, Isuzu, Marelli Magneti, Mahle, HP - Pelzer, Manuli, i inni)
- Stworzenie montowni, a nie warunków dla samodzielnego tworzenia się inteligentnych miejsc pracy.

Mentalność mieszkańców i jakość życia

- niezadowalająca jakość życia a sposób postrzegania problemów społecznych przez jego mieszkańców,
- poprzemysłowe widoki, zdegradowane budynki,
- rekultywacja terenów poprzemysłowych i rewitalizacja miast - około 30 - 40 lat,
- brak zaufania do regionalnych elit, które często były obce, czy też narzucone - nawet zaufanie do nieznajomych, z którymi można się spotkać w różnych sytuacjach życiowych jest większe,
- poziom zaufania w małych miejscowościach stosunkowo duży

Mentalność mieszkańców i jakość życia

- niechęć do podejmowania ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej, a ryzyko związane z innowacjami jest sporadyczne.
- brak wiedzy i orientacji w gąszczu podstawowych przepisów.
- konieczne działania informacyjne samorządów na temat możliwości pozyskania funduszy na uruchomienie i prowadzenie działalności gospodarczej, na temat powstających w regionie innowacyjnych rozwiązań technologicznych,
- ciekawym przykładem takich działań była ostatnia kampania reklamowa województwa śląskiego pod hasłem „Śląskie. Pozytywna energia” z przełomu roku 2008/2009

Efekty klimatu innowacyjnego

- aspekty instytucjonalne zmian związane z powstawaniem nowych form organizacyjnych wspierających przedsiębiorczość i innowacje
- aspekty organizacyjne zmian zachodzących wśród przedsiębiorstw
- aspekty związane ze zmianą świadomości społecznej na temat pracy i rodziny.

Instytucje wspierające przedsiębiorczość

- Enklawy nowoczesności - nazywane dolinami innowacyjnymi, parkami, klasterami, węzłami wiedzy - Śląski Park Technologiczny - 2004
 - stworzenie atrakcyjnego obszaru do prowadzenia działalności gospodarczej i inwestowania, charakteryzującego się przede wszystkim sprawną infrastrukturą, niskimi kosztami korzystania z majątku produkcyjnego oraz profesjonalnie prowadzonymi usługami pomocniczymi.
 - walka z bezrobociem poprzez stwarzanie możliwości prowadzenia działalności dla debiutujących biznesmenów,
 - udostępnianie odremontowanych budynków dawnej administracji nieczynnych kopalń dla nowych przedsiębiorców,
 - wsparcie doradcze, finansowe i marketingowe oraz edukacyjno – szkoleniowe
 - zagospodarowanie terenów pokopalnianych w kierunku adaptacji postindustrialnych nieruchomości na mieszkania tzw. „lofty”²⁰

Instytucje wspierające przedsiębiorczość

- Innowacyjny Śląski Klaster Czystych Technologii Węglowych.
 - pomoc naukowa śląskim biznesmenom w zakresie wdrażania nowych technologii w produkcji
 - konsensus wielkich autorytetów naukowych, najważniejszych przedstawicieli prestiżowych ośrodków badawczych
 - duże zainteresowanie ośrodków samorządowych mających ambicje ustalenia politycznej zgody, co do zasadniczych kierunków zmian w dużych zakładach państwowych.
 - *myślenie w kategoriach kadencyjności politycznej, co przekłada się także na kontrakty menedżerów spółek Skarbu Państwa.*

Zmiany w przedsiębiorstwach przemysłu tradycyjnego

- Próby tworzenia organizacji uczących się w przedsiębiorstwach, w których skarb Państwa nie jest pierwszym właścicielem
 - wzrastająca świadomość roli ludzi, ich wiedzy i informacji
 - sporadyczna współpraca z uczelniami na zasadzie konsultacji dotyczących konkretnych rozwiązań sytuacyjnych,
 - brak jasno określonych misji firmy, podstawowych wartości,
 - dominacja wartości niezwiązanych bezpośrednio z innowacyjnością takie jak: wydajna, sumienna, ciężka praca, wiarygodność, solidność, uczciwość, rzetelność, odpowiedzialność, fachowość, bezpieczne wykonywanie swojej pracy, doświadczenie zawodowe, solidarność, wzajemne zaufanie, dokładne wykonywanie poleceń, dobra współpraca z kolegami i przełożonymi, dobre stosunki międzyludzkie, koleżeńskość (Geisler, Suchacka, Szczepański, 2006: 226).²²

Zmiany w przedsiębiorstwach przemysłu tradycyjnego

- Współpraca pracowników o różnym pochodzeniu regionalnym w często skrajnie trudnych warunkach, wymaga wypracowania wspólnych wartości na trwałe wpisanych do wzorów kulturowych.
- „Miłość do haka” – uwzględnienie postulatów pracowniczych przy przesunięciach kadrowych
- Specyfika komunikacji międzypracowniczej
 - możliwość korzystania z postępującego technologicznego dostosowania sposobów komunikacji do nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych,
 - odmierności w gwarze śląskiej
- Stałe dokształcanie pracowników - skuteczne działania typu dofinansowanie studiów czy skierowania₂₃ na specjalistyczne szkolenia.

Zmiany w świadomości społecznej

- Zmiany zachodzące w obrębie wartościowania takich pojęć jak praca czy rodzina
- Ewolucja roli kobiet w tradycyjnej rodzinie śląskiej
 - Kobiety sukcesu
 - sukces w wieku powyżej 40
 - poczucie niezależności i dobre układy z partnerem
 - asertywność, duże umiejętności dyplomatyczne,
 - wolny wybór swojej drogi życiowej
 - próby godzenia obowiązków zawodowych i rodzinnych – dzieci i rodzice - dziadkowie

Zmiany w świadomości społecznej

– Żony górników

- zawsze silna osobowość, niezwykle zaradna, ceniąca spokój domowego ogniska, szanująca starszych – szczególnie obraz ojca – oraz szanująca trud pracy małżonka.
- szczególny typ religijności nawiązujący do świętych patronek Śląska
- zmiana struktury wykształcenia, aspiracje edukacyjne kobiet
- coraz częściej podejmują pracę
- projektowanie przyszłości swoich dzieci wiąże najczęściej z uzyskaniem przez nie wyższego wykształcenia. (Korski, Piłat, Suchacka: 2007).

Zmiany w świadomości społecznej

- Największym kapitałem regionu są ludzie – a konkretnie ich pracowitość i dyscyplina.
- Kopalnia - będąca do tej pory żywicielką ojców, dziadów i pradziadów nie jest już najbardziej oczekiwanym pracodawcą.
- Tworzącemu się poczuciu niezależności towarzyszy coraz wyższa skłonność do podejmowania ryzyka.

Podsumowanie

- Pierwotne przeobrażenia na wielu poziomach życia społecznego – dotyczącego funkcjonowania instytucji, przedsiębiorstw, a także życia mieszkańców - prowadzące w kierunku wytworzenia klimatu innowacyjnego.
- Syndrom śląskiej kotwicy regionalnej - zespół uwarunkowań o charakterze kulturowym jest, jak do tej pory, czynnikiem hamującym możliwości bardziej spektakularnych efektów tworzącego się klimatu innowacyjnego.
- Tworzenie się regionu uczącego się będzie przebiegało od typowo enklawowych form, do coraz szerzej obejmujących swym zasięgiem sieci instytucji działających w klimacie wspierającym innowacyjność.

Podsumowanie

- Wyraźnie widoczne są zmiany mentalności mieszkańców – szczególnie kobiet – związane z przeobrażeniem tradycyjnych ról w obrębie rodziny i stosunku do pracy zawodowej.
- Brakuje zgody wszystkich reprezentacji politycznych i gospodarczych, co do integracji województwa w klimacie innowacyjności, co uniemożliwia funkcjonowanie klasy kreatywnej
- Być może jednak zmiany, jakie najwyraźniej widać na przykładzie śląskich kobiet podejmujących coraz częściej pracę zawodową - są dowodem na początek reinterpretacji dominujących wartości regionalnych w kierunku sprzyjania innowacjom, rozwojowi i podejmowaniu ryzyka.